

Algemene informatie

Startpunt fietsroute

Notaris Stephanus Roesstraat 40 in Winssen

Routebeschrijving

A50 Arnhem - 's-Hertogenbosch. Op knooppunt Ewijk de A73 richting Druten. Afslag Deest. Rechtsaf op de Deestersteeg richting Deest. De 1ste afslag op de rotonde. Na ruim 3,5 km linksaf de Notaris Stephanus Roesstraat op.

De Heerlijkhedenfietsroutes Beuningen I en Beuningen II kunnen aan elkaar gekoppeld worden. De route heeft dan een totale lengte van 49 km.

Horeca onderweg

Afferden: De Tabaksplant, Van Heemstraweg 33,
www.detabaksplant.nl of tel: (0487) 51 03 55

Niet direct op de route

Deest: Cafe De Verleiding, Grotestraat 8b,
tel: (0487) 51 90 19

Deest: Cafetaria Quick & Quality,
Grotestraat 19a, tel: (0487) 51 18 21

Geldersch
Landschap
&
Kasteelen

www.glk.nl

Geldersch Landschap & Kasteelen
Postbus 7005
6801 HA Arnhem
Telefoon (026) 355 25 55
(kantooruren)

Geldersch
Landschap
&
Kasteelen

Heerlijkheden fietsroute

Land van Maas en Waal, omgeving Beuningen II

© GLK, mei 2013

www.glk.nl

- Lengte 19 km
- Deze fietsroute sluit grotendeels aan op het knooppuntennetwerk
- Start vanaf de Notaris Stephanus Roesstraat in Winssen

Deze fietsroute voert u door heerlijkheden Winssen, Deest, Afferden en Bergharen.

Wat is een heerlijkheid?

Ontstaan

De heerlijkheden ontstonden in de vroege middeleeuwen. Grondbezitters en kerkelijke leiders verwierven economische, politieke en juridische macht over stukken land. Zij noemden zich 'heer' en het gebied waarover zij gezag uitoefenden een 'heerlijkheid'. Ze bouwden er versterkingen van waaruit ze het gebied verdedigden en bestuurden.

Droog en veilig

Veel plaatsen in het Land van Maas en Waal komen voort uit zo'n heerlijkheid. Meestal liggen ze op een hoger deel in het landschap: een oeverwal of een rivierduin. Het zijn de plekken waar zo'n 5000 jaar geleden ook de eerste boeren zich vestigden. Zo waren ze veiliger bij overstromingen en konden ze de omgeving in de gaten houden. Twee argumenten die ook voor de heren zwaar wogen.

Hoog en laag

Wie een heerlijkheid bezat, bezat niet altijd het grondgebied. De heren hadden wel altijd bepaalde rechten in het gebied. Bijvoorbeeld het recht om er te jagen, belasting te heffen of recht te spreken. In een hoge heerlijkheid mocht de heer de doodstraf uitspreken en voltrekken. In een lage heerlijkheid mocht hij alleen rechtspreken over kleine vergrijpen en geen lijfstraffen uitspreken.

Het einde

Vanaf de 13de eeuw verloren veel heerlijkheden hun zelfstandigheid. De meeste heerlijkheden werden onderdeel van graafschappen, hertogdommen of bisdommen. In 1848 maakte de grondwet een definitief eind aan de heerlijke rechten. Wel bleven enkele rechten bestaan, zoals bepaalde jachtrechten en het afpalingrecht bij eendekooien.

2

Tekst: Rake taal

Heerlijkheid Winssen

In de 12de eeuw is er al sprake van een familie Van Winssen. In 1130 wordt Floris van Winssen genoemd. De Van Winssens bouwen bij de nederzetting een woontoren. Later treedt een aantal andere families in de rechten van de Van Winssens. Van belang zijn daarbij de families Van Gendt, Van Stepradt en Von Nagel (Ewijk).

1

Oude Toren/ R.-k. kerk - Notaris Stephanus Roesstraat 40
Vlakbij de dijk staat de Oude Toren. Toen de middeleeuwse Petrus-en-Pauluskerk te klein werd, is deze in 1860 afgebroken en vervangen door een neo-romanogotische driebeukige basiliek. De 15de-eeuwse gotische toren wordt nu gebruikt als klokkentoren. Verschillende inventarisstukken uit de oude basiliek kregen een plaats in de nieuwe kerk, net als het in 1840 door de orgelbouwersfamilie Gradussen uit Winssen gebouwde orgel.

Ga gezien vanaf de Oude Toren links de Notaris Stephanus Roesstraat in.

Volg 83, 84.

2

Beatrixmolen

Vanaf de dijk is de Beatrixmolen te zien. Deze stond tot 1791 als poldermolen bij het Maas-en-Waalse Alphen en zorgde daar met een aantal soortgenoten voor de waterafvoer.

Volg daarna 15.

Deest

Deest ontstond op een plek op de oeverwal van de Waal waar een noord-zuidverbinding mogelijk was naar de in de Romeinse tijd aangelegde Koningstraat. Het was een boerengemeenschap met gemengd bedrijf. Kerkelijk behoorde Deest tot 1858 bij de parochie Afferden. De gronden kwamen al vroeg in handen van twee kerkelijke instellingen: het klooster Graefenthal bij Asperden en het aartsdiakonaat Xanten. Zij brachten Deest in cultuur. Beide instellingen stichtten belangrijke uithoven (kloosterboerderijen) zoals De Munnickhof en Vogelenzang.

Volg 13 tot aan de Klapstraat in Afferden. Onderweg komt u langs punt 3 t/m 8

3

3 Dijkmagazijn

Op de dijk vrijwel op de grens van Deest en Afferden staat een dijkmagazijn, het oudste type in de streek. Dit gebouw diende voor opslag van zandzakken, scheppen en een boot om bij een overstroming of dijkdoorbraak eerste hulp te kunnen verlenen. Vandaar dat het gebouw in de streek beter bekend is onder de naam Noodschuur. Het oude heggelandschap van meidoorns in de huidige uiterwaarden krijgt een gedeelte van de oude meestromende nevengeulen terug. Zo kan het meer water bergen en worden de uiterwaarden tegelijkertijd als natuurgebied ingericht.

8 Het Steene kruis

Het Steene kruis herinnert aan de tragische dood van een priester. Hij werd onderweg naar het kasteel in Druten door struikrovers vermoord (zie bijstaande informatiebord)

Ga linksaf de Klapstraat op en daarna de van Heemstraweg oversteken en 92 volgen.

Dorp Afferden

Het dorp bestaat uit twee delen: de oude kern 't Hoog en de jongere bebouwing aan de Koningstraat. Op de oude dorpsdonk 't Hoog werd de kerk gebouwd. Vanuit 't Hoog is de verdere ontginning te volgen. Noord-zuidverbindingen deelden de dorpspolder in drie delen.

Karakteristiek zijn de vele overblijfselen van de dijkdoorbraken, in dit gebied 'waoie' genoemd. Bij het ontstaan zorgden ze voor veel ellende, maar later leverden ze weer veel geld op door de tabaksteelt die alleen op deze overslaggronden plaats kon vinden.

Heerlijkheid Afferden

In oorsprong was de heerlijkheid Afferden een vrije of hoge heerlijkheid met halsrecht. Dat hield in dat de heerlijkheid zelf de doodstraf kon eisen en uitvoeren. Al rond 1150 gaven de heren echter hun zelfstandigheid op en werden ze leenmannen van de graaf van Gelre. De heerlijkheid behield wel de lage rechtspraak voor kleine vergrijpen en allerlei heerlijke rechten zoals het maal- en visrecht. Verschillende Van Afferdens hadden hoge functies in het hertogdom Gelre. Tot op de dag van vandaag bestaat van de familie de naar Geldern, Roermond, België en vervolgens naar Ierland uitgeweken tak.

4 Turksweert

Het vroegere eiland Waelewart was ooit de thuisbasis van de heren van Offerden ofwel Afferden. Sinds de herinrichting van het natuurgebied tussen Afferden en Deest is het eiland weer terug. Het heet nu Turksweert, naar de adellijke familie Turck die er een huis hadden. Ook de gesloopte steenfabriek had die naam. De pijp daarvan staat er nog.

5

Molen van Afferden (vanaf de dijk te zien)

De molen is net als de grote boerderij vernoemd naar de drie overblijfselen van dijkdoorbraken: De Drie Waaien. Waaien zijn kolken die ontstaan op de plek van een dijkdoorbraak en heten ook wel wielen.

6 St. Victorkerk (vanaf de dijk te zien)

Vanaf de dijk kijkt u tegen de achterkant van de St. Victorkerk waarvan de toren door een te slechte ondergrond nooit geheel gebouwd heeft kunnen worden.

10

Oude dorpsstoren Afferden - op 't Hoog

Op 't Hoog staat als laatste overblijfsel van de middeleeuwse dorpskerk uit de 14de eeuw de Oude toren. Deze kerk had als voorganger een Karolingische kapel. De parochie viel op den duur onder Xanten. Omdat de middeleeuwse kerk te klein werd, werd in 1833 op de grens met Deest een Waterstaatskerk gebouwd. Uit behoefte aan een eigen kerk kwam er in 1891 een nieuwe kerk aan de Koningstraat.

De karakteristieke lindeboom op 't Hoog werd in 1794 geplant ter ere van de bevrijding op de protestanten.

11

Vrouwenconvent 'Onze Lieve Vrouwe op de Holtmeer' (rechts op de hoek van de vijfssprong bij 92)

De hoogte bij de vijfssprong heet Mariaberg, of ook Kloosterberg of Holtmeer. Op deze plek stichtten de heren van Batenburg, begin 15de eeuw het Vrouwenconvent (nonnenklooster) Onze Lieve Vrouwe op de Holtmeer. Dit werd later een Franciscanenklooster.

Bij 'Op 't Hoog' de eerste weg rechts de Langeslag in en blijf 92 volgen. Daarna volg 91, 89.

De Knotsenburg - Waalbandijk 90

De karakteristieke boerderij bij de diepste waaï is vernoemd naar kasteel Knotsenburg. Waarschijnlijk liggen de resten van het tweede kasteel van de heren van Afferden in en nabij de diepste waaï van Afferden.

Bergharen

Om Bergharen vanuit Hernen in te komen moest men in het verleden door de Tolbrug. Het pand de Tolbrug was echter zo gebouwd dat de passanten door de herberg moesten en bijna verplicht werden een consumptie te nuttigen. Een sluiproute liep waarschijnlijk over 'het Zwarte Brugske', dat inmiddels weer hersteld is en toegang geeft tot een aantal tevens herstelde wandelpaden.

De Bergharense geschiedenis gaat terug tot de prehistorie. Op oude kaarten en in de volksmond is de plaats ook bekend als Haore of Burghare, wat kan wijzen op een eventuele burcht die bij de oude Mariakerk heeft gestaan. Kerkelijk viel het dorp lange tijd onder Leur. Het speelde in het Ambt van Maas en Waal een belangrijke rol, omdat er lange tijd in de hoeve Heuvelrust een gericht was gevestigd met een voor veroordeelden ingerichte hangplek: de Galgenberg.

12 Boerderij Munnickhof - Hoekgraaf 4

De Munnickhof is een van de uithoven (kloosterboerderijen) van het Cisterciënzer-klooster in Camp, net over de Duitse grens. In 1311 krijgt het de kerkelijke rechten en gronden in Leur. Ook Bergharen en Nederasselt vallen hieronder. Vanuit De Munnickhof, maar ook vanuit het 'Hof' in Nijmegen, wordt de ontginning van het gebied aangestuurd. Naast De Munnickhof waren er meerdere uithoven, zoals De Sunten onder Bergharen en De Alde Winckel. Deze boerderijen werden verpacht.

Door de eeuwen heen is vooral de naam Munnickhof blijven bestaan. Waarschijnlijk is de boerderij twee maal herbouwd. In 2006 is ze helaas gesloopt om plaats te maken voor een nieuwe woning waar geen agrarische bestemming meer op rust.

Volg 89, 88, 87, 86 en 85 indien u alleen Heerlijkhedenfietsroute Beuningen II rijdt en u komt dan weer bij het startpunt aan de Notaris Stephanus Roesstraat 40.

Indien u Heerlijkhedenfietsroute Beuningen I en II aan elkaar wilt koppelen, volg dan de beschrijving vanaf punt 9 in Heerlijkheden fietsroute Beuningen I.